

В.О. Дементов,
аспірант кафедри державної
кадрової політики ХарРІ НАДУ

МЕХАНІЗМИ РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В СОЦІАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ

Висвітлено роль соціальної держави в соціальному забезпеченні суспільства, досвід органів державної влади щодо механізмів регулювання соціальної сфери та реалізації соціальних програм та проектів в Україні та зарубіжних країнах.

Ключові слова: соціальне забезпечення, державне управління, державна політика, соціальна політика, соціальна підтримка, громадянське суспільство.

Основною проблемою та, відповідно, важливим завданням становлення України як соціальної держави є розв'язання найважливіших соціальних конфліктів та протиріч у суспільстві, де найголовніше значення має ефективна й дієва соціальна політика, яка стимулює соціальну активність та інтеграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій дає підстави стверджувати, що конституційно проголошують себе соціальними ті держави, які не тільки зобов'язуються гармонізувати інтереси особистостей, соціальних груп і всього суспільства, виключити їх антагоністичне протиставлення та підкорення одне одному, а й проявляють політичну волю щодо послідовного втілення в життя цих зобов'язань [5]. Зокрема проблематику становлення соціальних держав у своїх роботах піднімали багато зарубіжних і вітчизняних вчених, а саме: З. Вайсман, К. Балон, Д. Дабровська, М. Гумковська, М. Касимова, П. Картинг, Д. Пол, В. Рубцов, Д. Лукас, О. Васильченко, В. Полтавець, В. Надрага, Г. Осадча, Ф.Парслоу, Ю. Лебединський, К. Ханвей, Т. Филпот, Ю. Саєнко, А. Ткачук, С. Шардлоу та ін. Соціальна держава є найвищим досягненням суспільного гуманізму та прогресу. Це має бути усвідомлено і визнано кожним громадянином, соціальною групою. А на державному рівні має бути узаконено, що в центрі всіх рішень – людина зі своїми гарантованими державою правами та свободами.

Саме цим зумовлена постановка мети даної статті, що передбачає

висвітлення питань, пов'язаних з необхідністю глибокого аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду щодо умов становлення соціальної держави та механізмів регулювання соціальної сфери шляхом трансформації соціальної політики в активну, яка не тільки усуває наслідки соціального дисбалансу, але й передбачає перерозподіл суспільних благ.

Ст. 1 Конституції проголошує Україну демократичною, соціальною, правовою державою [1]. Ця конституційна норма виступає фундаментальним принципом, що завдає вектор суспільного розвитку, та є констатуючим елементом діючих економічних і суспільних відносин в Україні й теоретично накладає свій відбиток на державне регулювання економіки, бюджетну політику та ринок праці, соціальний захист, ідеологічні та моральні цінності нашого суспільства. Ідея соціальної держави, де соціальні пріоритети висуваються на перший план і створюються рівні можливості для усіх громадян, безумовно, має підтримку серед населення України і визнана як об'єднуюча. Тим більше, що досі залишається відкритим питання, на якій основі можлива консолідація суспільства у нашій державі. Адже українське суспільство вкрай неоднорідне, політичні й економічні інтереси соціальних груп відрізняються один від одного [10].

Головним атрибутом соціальної держави є реальна відсутність бідних, а не декларативне проголошення допомоги соціально уразливим верствам. При цьому добробут забезпечується не тільки і не стільки перерозподілом власності одних на користь інших, а головним чином стимулюванням і забезпеченням активної та ініціативної діяльності всіх громадян.

Світова практика свідчить, що на сьогодні дієвими є два способи забезпечити соціальну захищеність громадян: по-перше, держава сама здійснює перерозподіл національного багатства шляхом фінансування соціальних програм; по-друге, держава надає громадянам можливість забезпечити себе пенсією, коштами на випадок хвороби тощо, а також надає право вибору тієї чи іншої соціальної послуги на ринку [4].

Важливим чинником розвитку соціальної держави є трансформація

соціальної політики в активну, яка не тільки усуває наслідки соціального дисбалансу, але й передбачає перерозподіл суспільних благ. Така соціальна політика сприяє перетворенню всієї соціальної сфери у напрямі стабілізації та зростання рівня життя громадян, становлення збалансованої соціально-класової структури з численним середнім класом, формування стабільної та ефективної системи соціального захисту і соціального забезпечення. Це буде забезпечувати перехід до функціонування соціальної сфери у режимі динамічної рівноваги і стабільності.

Головне завдання соціальної держави зумовлює визначення основних принципів, які мають усвідомлюватись громадянами і реалізуватись через діяльність державних та недержавних інституцій, а саме: принцип загального добробуту, принцип соціальної справедливості; принцип солідарності; принцип субсидіарності; принцип соціальної безпеки.

Необхідною умовою ефективного функціонування соціальної держави є реалізація соціальної відповідальності всіх її суб'єктів.

Основними суб'єктами соціальної держави є: громадяни України; гарант Конституції – Президент України; вищий орган законодавчої влади – Верховна Рада України; вищий орган виконавчої влади – Кабінет Міністрів України; органи державної влади різного рівня та органи місцевого самоврядування; суб'єкти господарювання різних форм власності, громадські організації.

Соціальна відповідальність – це усвідомлення суб'єктами соціальної держави єдності соціального простору, найвищий прояв гуманізму, свідоме виконання своїх обов'язків перед співгромадянами, суспільством, державою. У феномені соціальної відповідальності домінує моральний компонент, який має бути підкріплений юридичною відповідальністю [2].

Соціальна відповідальність громадянина виражається в активній життєвій позиції, в максимальному розкритті свого творчого потенціалу, дотриманні норм соціальної етики – насамперед, принципу гуманізму, у свідомій передачі громадянином частини власності (у вигляді податків) на суспільні витрати.

Соціальна відповідальність органів державної влади різного рівня та органів місцевого самоврядування полягає: в розробці та реалізації внутрішньої та зовнішньої соціально-економічної політики держави, її правової основи, яка повинна бути спрямована на стабільне забезпечення високого рівня життя та зайнятості населення, соціального захисту та соціальної допомоги, мінімізацію соціальних ризиків, створення умов для ефективного розвитку всього суспільства та самореалізації творчого потенціалу особистості; розробці та виконанні затверджених загальнодержавних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-культурного розвитку [8].

Соціальна відповідальність громадських організацій виявляється: в удосконаленні нормативно-правової бази у сфері соціального партнерства; у підвищенні ролі громадських організацій як посередників соціального партнерства між громадянином і державою; у збалансуванні інтересів різних соціальних верств, категорій, груп населення шляхом удосконалення механізмів проведення колективних переговорів, консультацій, укладення угод відповідних рівнів, сприянні розвитку солідарності громадян у їх повазі до права і закону [7, с. 23–29].

На сучасному етапі становлення соціальної держави України стратегічними пріоритетами за сферами діяльності виступають: політика доходів населення; зайнятості населення; соціальної безпеки та соціального захисту населення; охорони здоров'я населення; демографічного розвитку; соціокультурного середовища; систем життєзабезпечення населення, захисту від природних та техногенних аварій і катастроф; соціального партнерства; зовнішньої політики.

Соціальна політика є ключовим чинником у діяльності соціальної держави. Соціальна політика – це діяльність з управління соціальною сферою суспільства, забезпечення матеріальних і культурних потреб його членів, регулювання процесів соціальної диференціації суспільства, в тому числі доходів економічно активного населення і непрацездатних громадян, що

дозволяє кожному членові суспільства реалізовувати його найважливіші соціально-економічні права, насамперед право на рівень і якість життя, необхідні для нормального відтворення і розвитку особистості.

Важливим інструментом соціальної політики соціальної держави є соціальний захист, що включає: соціальне страхування громадян та їх сімей у випадку класичних ризиків та вимушеного стану (хвороба, безробіття, каліцтво тощо); соціальні допомоги (малозабезпеченим, багатодітним, жертвам стихійного лиха, біженцям тощо); заохочувальні та допоміжні заходи особам, що бажають самостійно вирішувати свої соціальні проблеми в області будівництва та придбання житла, одержання додаткової освіти, відпочинку тощо [6].

Об'єктом соціальної політики є соціальні відносини, які регулюються за допомогою засобів і механізмів, що знаходяться в розпорядженні держави.

Суб'єкти соціальної політики мають складну структуру. До них, в першу чергу, належать: людина, держава, суспільство, соціальні спільності та інститути, політичні партії, громадські організації, асоціації прав громадян, трудові колективи. Крім цього, можна також говорити і про причетність до суб'єктів соціальної політики різноманітних фондів, та інших суб'єктів, що здійснюють діяльність у різноманітних формах як у межах інституціональних структур, так і на самодіяльних засадах [3]. І все ж основним суб'єктом соціального розвитку і здійснення соціальної політики залишається особистість людини та її індивідуальність.

Завданням соціальної політики є забезпечення чіткого функціонування всієї системи соціально-політичних інститутів, які є суб'єктами такої політики, здійснення координації, узгоджувальної діяльності різних елементів системи.

Основними напрямками державного правового регулювання є: удосконалення чинного законодавства України, внесення змін і доповнень, необхідних для приведення його у відповідність з основними положеннями та принципами соціальної держави; впровадження попередньої наукової і

суспільної експертизи проектів законів та інших нормативних актів з позицій їхньої відповідності соціальним вимогам; забезпечення реалізації системи державних соціальних стандартів та соціальних гарантій, які визначені Законом України “Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії”; підвищення правового статусу соціального партнерства, як одного з важливих інструментів реалізації основних завдань соціальної держави; законодавче закріплення критеріїв оцінки діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування в соціальній сфері; підвищення ефективності функціонування виконавчої та судової влади щодо захисту та забезпечення реалізації соціальних та трудових прав і гарантій, впровадження чіткого компенсаційного механізму в разі невиконання законодавчих гарантій; приведення національного законодавства у відповідність із нормами міжнародного права, з питань формування та функціонування соціальної держави [9].

Слід зазначити, що при розумінні суті соціальної держави, останньою не ставиться завдання досягнення абсолютної соціальної справедливості для всіх громадян у суспільстві. Скоріше за все, соціальна держава покликана забезпечити компенсацію, яка надає можливість уникнути конфліктів унаслідок нерівномірного перерозподілу ресурсів у суспільстві [8].

Головна мета соціальної держави – обмежити та нейтралізувати потенційно деструктивну природу ринку щодо лінійної залежності багатства країни і відносного рівня соціальних витрат. Із філософсько-гуманітарної точки зору, соціальна держава – це шлях до симетричного розвитку суспільства та індивіда за такими компонентами життєдіяльності, як морально-етичні, психологічні і релігійно-конфесіональні відносини і цінності.

Таким чином, сьогодні в Україні з огляду на трансформаційні процеси неможливо чітко визначити тип соціальної держави. Тому для полегшення просування по шляху до загальновизнаних норм та стандартів соціальної держави необхідно перейти до розробки саме програмних рішень щодо

концептуальної моделі і механізмів функціонування такої держави в Україні. При цьому розбудова соціальної держави в Україні має відбуватися не за рахунок збільшення соціальних витрат з паралельним зменшенням решти державних видатків, не посиленням податкового тиску на виробників і підприємців, а підвищенням соціальних програм. Оскільки, соціальна держава, як системоутворююча основа підпорядковує принципу соціальності діяльність усіх ланок економіки. Фактично це зобов'язує здійснювати таку політику, яка має бути спрямована на забезпечення достойного рівня життя людини, задоволення основних життєвих потреб усіх соціальних верств і груп населення, утвердження в суспільстві соціальної справедливості .

Соціальна держава та всебічне забезпечення нею соціо-гуманітарних прав людини стає дедалі важливішим політико-правовим постулатом і економічним критерієм життя України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К.: Юрінком, 1996. – 80 с.
2. Державна політика: аналітичні документи / [кол. авт., уклад. В. С. Нанівська]. – К. : Міжнародний центр перспективних досліджень, 2002. – 196 с.
3. Звіт за даними дослідження “Стан розвитку неурядових організацій України у 2005 році” : Підготовлено Творчим центром Каунтерпарт / [кол. авт. Л. Єгорова, П. Несторенко, та ін.] – К. : Кит, 2006. – 130 с.
4. *Касимова М. С.* Нові підходи до вивчення соціальної сфери / М. С. Касимова // Вісн. МГУ. – Сер. 6. Економіка. – 1993. – № 4. С. 51–57.
5. *Осадча Г. І.* Социология социальной сферы : учеб. пособие / Г. І. Осадча ; МДСУ М-ва труда и социального развития РФ. – М. : Акад. Проект 2003. – 55 с.
6. *Письман А. И.* Социальное партнерство местной власти, предпринимательских кругов и общественности в процессах развития города / А. И. Письман. – Николаев : Муниципальная инициатива, 1999. – 33 с.
7. Розвиток партнерства між місцевою владою та недержавним сектором у сфері надання громадських послуг : монографія / [за заг. ред. Ю. П. Лебединського]. – Ужгород : Патент, 2003. – 190 с.
8. *Саєнко Ю. І.* Соціальна політика в період трансформації суспільства / Ю. І. Саєнко // Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення: Зб. наук. статей. – 1998. – С. 6 – 9.
9. *Ткачук А. Ф.* Законопроекти для третього сектора: проблеми правового регулювання. – К. : Ін-т громадянського суспільства, 2003. – 44 с.
10. Українське суспільство 1992–2002р. Соціологічний маніторинг / [за ред. Н. Паніної]. – К. : Ін-т соціології НАН України 2004. – 133 с.

Dementov V.O. The mechanisms of social sphere regulation in social state.

The article reviews the role of Social State in social development of the society; about experience of State Bodies from mechanisms of social sphere regulation and about experience of

realization social programs and projects in Ukraine and foreign countries.

Key words: social development, public administration, public interest, public policy, social politics, social support, civil society

***Дементов В.А.* Механизмы регулирования социальной сферы в социальном государстве.**

Освещена роль социального государства в социальном обеспечении общества; опыт органов государственной власти относительно механизмов регулирования социальной сферы и опыт реализации социальных программ и проектов в Украине и зарубежных странах.

Ключевые слова: социальное обеспечение, государственное управление, государственная политика, социальная справедливость.